

nas opazujejo in ocenjujejo, prav tako tisti, ki nas plačujejo. Posebej v kriznih časih, ko se število zaposlenih v arhivih zmanjšuje, je potrebno skrbno določiti prednostne naloge in na boljše čase morajo počakati tista opravila, ki za poslanstvo arhivov niso temeljna. Če bomo arhivsko gradivo ohranili, ga bomo lahko urejali, objavljali, razstavljali ali o njem razpravljali kadarkoli. Če ni mogoče danes, pa v prihodnosti, če ne bo uspelo nam, bodo to storili naši nasledniki. Če pa gradiva ne bomo ohranili, je izgubljeno za nas in za prihodnje rodove.

»Smo mi zgodovine pravični pismarji,« je še zapisal Zorzut. To misel razumem v več smereh. Najprej v povezavi z ohranjanjem in vrednotenjem arhivskega gradiva. Arhivisti moramo ohraniti dovolj virov, dovolj dokumentov, da bodo zgodovinarji in drugi raziskovalci preteklosti lahko napisali pravično zgodovino in bodo posamezne dogodke lahko proučili z vseh vidikov, hkrati pa moramo paziti, da s količino ohranjenega gradiva ne pretiravamo. Nastaja namreč ogromno dokumentacije in skoraj nemogoče, zagotovo pa nepotrebno, je ohraniti vse. Cilj, h kateremu moramo arhivski delavci nenehno in z vso odgovornostjo stremeti, je ohraniti optimalni obseg izvirnih podatkov in informacij z minimalnim obsegom gradiva. In končno, pravični 'pismarji' zgodovine moramo biti arhivisti tudi takrat, ko arhivsko gradivo uporabljamo, ko smo v vlogi raziskovalcev preteklosti, kar je mnogim med nami zelo ljubo in kar je tudi naloga arhivov. Ne sicer temeljna naloga, a tudi pomembna. Takrat se moramo potruditi, da temeljito pregle damo in kritično ovrednotimo vse razpoložljive vire, kar je včasih zelo zamudno in človeka kar vleče na razne bližnjice. A kdo je bolj poklican, da poudari težo primarnih zgodovinskih virov, če ne arhivisti, ki tako rekoč dnevno neposredno delamo z njimi?

Hvala za pozornost.

Aleksandra Pavšič Milost,
predsednica Arhivskega društva Slovenije

Slavnostni nagovor ob podelitvi Aškerčeve nagrade in priznanja za obdobje 2015–2016

Počaščena sem, da vas smem – čeprav nisem vaša stanovska kolegica-arhivistka, ampak 'samo' zgodovinarica, vendar predana uporabnica arhivskega gradiva in uslug arhivistov, nagovoriti ob tej slavnostni priložnosti.

Današnji dan je za arhivske delavce prazničen. Kot vsako drugo leto tudi tokrat po izboru Arhivskega društva Slovenije nagrajete oz. izrekate priznanja dvema ali več kolegom za življenjsko delo oz. za izjemno dejavnost v preteklem krajšem razdobju na področju varovanja in ohranjanja arhivske in naše skupne slovenske kulturne dediščine ter uspešnosti za njeno uveljavljanje doma in na tujem.

Nagrada in priznanje sta poimenovana po Antonu Aškercu, kar morda nekatere nepoučene preseneča, saj je Aškerc v slovenski javnosti znan predvsem kot pesnik, pisec številnih pesnitev, med katerimi največji, pogosto srhljiv vtis, puščajo socialne in – zgodovinske. Slednje obravnavajo Hune, karantansko zgodovino, celjske grofe, kmečke upore, turške vpade, reformacijo, črno smrt. Od kod Aškercu tolikšna privrženost zgodovinskim temam? – Odgovor najbrž vsaj deloma tiči v tem, da je bil ob svojem duhovniškem poklicu in pesniškem poslanstvu mestni arhivar na ljubljanskem magistratu, kjer je pustil za seboj vestno urejeno arhivsko dediščino. Izbira imena nagrade in priznanja je zato še kako umestna in domiselna.

Zaustavimo se še pri poslanstvu arhivskih ustanov in arhivistov. – Čeprav to neradi slišimo, beseda »arhiv« v neuki javnosti zbuja misel na police, polne za-

prašenih map in škatel, s kupi porumenelih, nezanimivih papirjev, ki so nastali v dolgočasni preteklosti. – A ne delajmo si utvar: podobnega odklonilnega mnenja javnosti je v veliki meri deležna tudi celotna zgodovinska stroka.

Kdorkoli od uporabnikov arhivskega gradiva – raziskovalcev preteklosti raznovrstnih strok in poljudnih obiskovalcev pa se v zvezi s svojim raziskovalnim delom ali ob iskanju nujnih podatkov za potrebe vsakdanjika sooči z arhivom, njegovimi storitvami in sodelavci, pa je praviloma prijetno presenečen. Delo v arhivskih ustanovah – pogosto gre pri njih za častitljive zgradbe – je sistematično organizirano. Arhivsko gradivo, ki ga arhivski delavci v skladiščih hranijo, varujejo, popisujejo in omogočajo njegovo uporabo, je urejeno in uporabnikom dostopno v arhivski čitalnici.

Tisti, ki nas zanima preteklost in gradimo svoje védenje pretežno na pisnih virih, občutimo do arhivov in neprecenljivega gradiva, ki ga hranijo, strahospoštovanje, do arhivskih delavcev in njihovega dela pa gojimo hvaležnost in spoštljivost. Strastni preučevalci starih zapisov morda občutijo celó kanček zavisti, saj je arhivistom vsakodnevno omogočen stik z zanimivimi dokumenti, ki jih imajo v varstvu. Med privrženimi raziskovalci arhivskih dokumentov vlada prepričanje, da so prav arhivski rokopisi tisti viri, ki nudijo primarne podatke, iz katerih mora raziskovalec – ob ustreznem pristopu – pridobiti in ponazoriti najbolj avtentično podobo dogajanja v preteklosti.

Tega mnenja pa ne delijo vsi preučevalci preteklosti. Nekateri med njimi v arhiv ne zahajajo in temeljijo svoje publikacije na objavljeni znanstveni in strokovni literaturi, do arhivskega gradiva pa ne čutijo posebne afinitete. Drugi sicer arhivov skoraj ali sploh ne obiskujejo, vendar pri svojem delu – ob objavljeni literaturi – vestno uporabljajo znanstveno-kritične izdaje arhivskega gradiva, ki pa so jih z namenom olajšanja nadaljnje uporabe pripravili drugi. Za nekatere raziskovalce pa je arhivsko rokopisno gradivo alfa in omega njihovih raziskav, pri čemer seveda objav virov in literature ne zanemarjajo. – Menim, da prav slednji raziskovalci največkrat postrežejo s svežimi in resnično novimi podatki o dogajanju v preteklosti, čeprav večkrat v obliki drobnih študij in redkeje v obliki obsežnih sintez.

Sama sodim v tretjo skupino raziskovalcev. V arhivskih čitalnicah sem v preteklih štirih desetletjih prebila veliko ur svojih dni, vselej z neizmernim užitkom. Predanemu raziskovalcu, ki skuša dogajanje v preteklosti izluščiti iz arhivskih spisov, arhivska čitalnica z izbranimi snopiči gradiva namreč vzbuja občutek Salomonovega rudnika. Čas se na videz ustavi, črke in besedila rokopisov bežijo mimo in skoraj redno postrežejo in razveselijo z novimi spoznanji.

‘Moji’ arhivi so predvsem slovenski, med njimi prednjačijo (s sedanjimi nazivi) piranska izpostava Pokrajinskega arhiva Koper, Arhiv republike Slovenije in Zgodovinski arhiv Ljubljana. Ko sem pred desetletji začela obiskovati arhivske čitalnice in v njih razbirati stare rokopise, še ni bilo na razpolago fotokopirnih strojev. Gradivo je bilo potrebno prepisovati na roko, možno pa je bilo pridobiti mikrofилme izbranega gradiva. Postopki za izvedbo presnemavanja rokopisov so bili zapleteni in dolgotrajni, manjkalo je tudi izvedencev, ki bi izvedli mikrofilmanje gradiva. Za razbiranje mikrofilmov so bili potrebni posebni aparati mikrobralniki. Pač pa je bilo mogoče – ob razumevanju vodstev arhivov in ustreznih varnostnih ukrepov – doseči medarhivsko izposojlo gradiva za uporabo v čitalnici raziskovalcu bližnje arhivske ustanove. – V tem pogledu so se razmere do danes korenito spremenile z možnostjo skeniranja, fotografiranja in digitalizacije arhivskega gradiva. Fizični obisk arhiva je sedaj za uporabnika lahko krajši, osebni računalniki z možnostmi povečav posnetkov na zaslonu omogočajo kakovostne reprodukcije arhivalij, razbiranje rokopisov pa se je preselilo za službeno ali domačo delovno mizo. Pri takem načinu gre seveda še vedno za raziskavo primarnega arhivskega gradiva, raziskovalec pa je dolžan svoje objavljene izdelke posredovati arhivu, ki ima uporabljeno gradivo v hrambi. Tehničnemu napredku in opisanim postopkom se uspešno prilagaja tudi arhivska dejavnost.

Ob vsem povedanem nikakor ne smemo pozabiti dejstva, da se v arhivih v Sloveniji skriva še ogromno neraziskanega gradiva, ki se mu moramo slovenski raziskovalci prvenstveno posvetiti, čeprav so morda destinacije nekaterih arhivov zunaj Slovenije vabljivejše. Raziskovanja slovenske preteklosti po gradivu tujih arhivov seveda ne smemo zanemariti, vendar se moramo zavedati, da smo za preučevanje spisov naših domačih arhivskih ustanov odgovorni predvsem slovenski raziskovalci.

Za zaključek čestitam obema nagrajencema, arhivskim delavcem pa voščim veliko uspeha pri delu ter vse dobro ob njihovem današnjem prazniku. Med drugim vsem skupaj želim, da bi ob svojem rednem delu našli čas in veselje za lastne raziskave gradiva, ki ga imajo v oskrbi, da bi tudi sami uživali v novih spoznanjih in z objavami le-teh prispevali v zakladnico našega skupnega zgodovinskega spomina.

Ljubljana, 18. 10. 2016

Darja Mihelič